

Jačanje zaštite od rodno zasnovanog nasilja za LBQ žene u Srbiji

Nedostaci, izazovi i preporuke za inkluzivne odgovore

Autorka: Bojana Jovanovska, istraživačica,
ekspert za rodnu ravnopravnost i nasilje na osnovu roda
Lektorka: Dina Bajrektarević

Izvršni Rezime

U Srbiji su LBQ žene meta i rodno zasnovanog i identitetski zasnovanog nasilja, ali retko dobijaju institucionalno priznanje ili podršku. Zakonske zaštite od diskriminacije i porodičnog nasilja postoje na papiru, ali ne prepoznaju specifične rizike kojima su LBQ žene izložene u svojim domovima, zdravstvenim ustanovama i javnim institucijama.

Nasilje u istopolnim partnerskim odnosima nije prepoznato u zakonima niti politikama, a preživele se suočavaju sa stigmatizacijom, odbacivanjem od strane porodice i različitim oblicima nasilja, bez ikakvih garancija zaštite. Porast antirodne i anti-LGBTI retorike u javnom diskursu, koju često podstiču politički akteri, dodatno pojačava strah, ćutanje i društvenu neprijateljsku atmosferu prema LBQ zajednici.

Neadekvatna uključenost u sistem, zajedno sa neregulisanim praksama u zdravstvu, diskriminatornim uslugama i odsustvom razvrstanih podataka, stvara neprijateljsko okruženje za preživele.

Ovaj policy brief se bavi ključnim nedostacima i predlaže konkretne korake za unapređenje pristupa zaštiti, pravdi i podršci za žene.

Brief se zasniva na istraživanju „Analiza rodne ravnopravnosti i prevencije nasilja nad LBQ ženama u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu i Srbiji“ koje je obuhvatilo analizu zakona i politika, fokus grupe i procenu usklađenosti sa Istanbulskom konvencijom.

Pravni okviri bez zaštite

Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o sprečavanju nasilja u porodici u Srbiji obuhvataju opštu zaštitu, a seksualna orijentacija je prepoznata kao osnova za zabranu diskriminacije. Međutim, ovi zakoni eksplicitno ne prepoznaju nasilje u istopolnim vezama.

Zbog toga su LBQ preživele uskraćene za zaštitne mere, kao što su hitne zabrane prilaska ili zabrane komunikacije, koje su dostupne heteroseksualnim ženama. Mogu biti isključene iz sigurnih kuća, a slučajevi se često pogrešno klasifikuju od strane policije i tužilaštva.

Nacionalne strategije o rodnoj ravnopravnosti i rodno zasnovanom nasilju ne uključuju LBQ žene u ciljevima, indikatorima niti budžetima. Iako je Istanbulska konvencija ratifikovana, njena primena ostaje formalna, bez inkluzivnih mehanizama za sprovođenje.

Institucionalno nasilje i nesigurne usluge

LBQ žene u Srbiji doživljavaju nasilje i u privatnoj i u javnoj sferi – od odbacivanja u porodici, psihološkog zlostavljanja do prisilnog autovanja. Učesnice istraživanja govorele su o slučajevima izbacivanja iz sigurnih kuća nakon što su otkrile svoju orijentaciju ili o savetima profesionalaca da „čute“ kako bi izbegle sukobe.

U zdravstvenom i mentalnozdravstvenom sistemu diskriminacija je široko rasprostranjena. Pojedini pružaoci i dalje preporučuju tzv. konverzivne terapije, a nijedno regulatorno telo ih ne sankcioniše. Izveštaji civilnog društva pokazuju da mnoge preživele izbegavaju lekarsku pomoć zbog straha od lošeg tretmana i institucionalne izdaje.

Socijalni radnici i policija često minimiziraju ili ignorišu nasilje u istopolnim vezama, a neki ga odbacuju kao „nedokazivo“ ili „neozbiljno“. Obuke su nedosledne, a teme SOGIESC-a nisu suštinski uključene u protokole institucija.

Normalizacija stigme i ućutkivanje preživelih

Normalizacija anti-LGBTI retorike u političkom diskursu u Srbiji podstiče nasilje i podriva odgovornost institucija. Govor mržnje, uključujući izjave visokih funkcionera, doprinosi strahu među preživelim i ograničava rad civilnog društva.

Preživele retko prijavljuju nasilje iz straha od neverice, izlaganja ili odmazde. Učesnice su podelile da čak i ozbiljni slučajevi često rezultiraju simboličnim kaznama ili alternativnim merama bez zaštitnog efekta. Nedostatak specifičnih usluga za LBQ žene dovodi do toga da često ostaju van institucionalne zaštite.

Srbija ne prikuplja podatke o rodno zasnovanom nasilju razvrstane po seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu.

Ova institucionalna nevidljivost dovodi do nedostataka u politikama, isključenja iz finansiranja i odsustva ciljanih mera.

Preporuke za inkluzivnu zaštitu

Srbija mora hitno da premosti jaz između zakonskih obaveza i stvarnosti koju žive LBQ žene, obezbeđujući zaštitu koja je inkluzivna, fokusirana na preživjele i oslobođena diskriminacije.

1. Reforma zakona i politika

- Hitno izmeniti zakone i protokole o porodičnom nasilju kako bi uključivali nasilje u istopolnim partnerskim odnosima i osigurali dostupnost svih zaštitnih mera bez obzira na pol ili bračni status.
- Nacionalne strategije o rodnoj ravnopravnosti, borbi protiv nasilja i ljudskim pravima moraju sadržati konkretne, budžetirane i merljive mere za LBQ žene uz jasne mehanizme odgovornosti.
- U srednjoročnom periodu usvojiti zakon koji zabranjuje sve oblike konverzionih praksi u zdravstvu i mentalnom zdravstvu, uz nezavisni nadzor sprovođenja.
- Omogućiti pravno priznanje istopolnih partnerstava radi pristupa zaštiti i uslugama koje su trenutno rezervisane za heteroseksualne porodice.

2. Inkluzivne i dostupne usluge

- Svi servisi za podršku i skloništa moraju uvesti inkluzivne protokole prijema i politike nediskriminacije za LBQ žene.
- Hitno razviti formalne sporazume o saradnji između kriznih servisa i LGBTIQ organizacija radi sigurnih upućivanja preživjelih.
- U srednjoročnom periodu osnovati najmanje jedno javno finansirano, specijalizovano LGBTIQ sklonište i krizni centar.
- Zdravstvene i psihosocijalne usluge moraju biti opremljene za pružanje traume-svesne i afirmativne brige bez predrasuda i prinude.

3. Kapaciteti institucija i obuke

- Uvesti obavezne obuke za policajce, socijalne radnike, tužioce, sudije i zdravstvene radnike o SOGI-ESC-osetljivom i traume-svesnom pristupu RZN-u.
- U srednjoročnom periodu obuke treba institucionalizovati kroz obrazovne sisteme javnog sektora i povezati ih sa procenom učinka zaposlenih.
- Razviti protokole za bezbednu i identitetski senzitivnu saradnju između institucija i civilnog društva, posebno u vezi sa upućivanjem i praćenjem slučajeva preživelih.

4. Prikupljanje podataka

- Uključiti LBQ specifične indikatore u nacionalne alate za praćenje RZN-a i državne izveštaje u skladu sa obavezama iz Istanbulske konvencije.
- Formalno uključiti podatke civilnog društva u državne okvire za izveštavanje i izradu politika.

5. Partnerstva i javna svest

- Uspostaviti formalna partnerstva sa organizacijama civilnog društva koje pružaju podršku LBQ ženama, obezbeđujući njihovo učešće u izradi politika i pružanju usluga.
- Obezbediti javno finansiranje za dugoročno funkcionisanje organizacija koje nude krizne usluge, pravnu pomoć i psihosocijalnu podršku LBQ zajednici.
- Pokrenuti javne kampanje za promociju različitosti, telesne autonomije i nulte tolerancije na govor mržnje, posebno unutar državnih institucija i političkog diskursa.
- Javne zvaničnike treba pozvati na odgovornost za govor mržnje ili diskriminatorno ponašanje kroz pravne, institucionalne i disciplinske mehanizme.

Poziv na akciju

Vlada Srbije mora ispuniti svoje obaveze u oblasti ljudskih prava, obezbeđujući zaštitu od nasilja za sve žene, uključujući LBQ žene. To podrazumeva ne samo izmene zakona, već i transformaciju institucija ka inkluzivnosti, odgovornosti i efikasnosti. Uskraćivanje pristupa pravdi i bezbednosti na osnovu identiteta predstavlja oblik institucionalnog nasilja.

Pozivamo na koordinisanu akciju Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, kao i Ministarstva pravde, u cilju sprovođenja inkluzivnih odgovora na rodno zasnovano nasilje, zabrane konverzionih praksi i podrške putevima ka pravdi koje predvode same preživjele.

Kontaktirajte nas

Elena Petrovska

elena@lgbti-era.org

Website

www.lgbti-era.org

Ova analiza je deo projekta: „Kolektivne strategije za zaštitu lezbejki od rodno zasnovanog nasilja u Kosovu, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Albaniji“.*

Projekat finansiraju EuroCentralAsian Lesbian Community i Evropska unija. Njegov sadržaj isključiva je odgovornost ERA LGBTI Asocijacije za Zapadni Balkan i Tursku, i ne odražava nužno stavove EuroCentral-Asian Lesbian Community niti Evropske unije.**